

Vzor citace:

TRYZNA, J. *Retroaktivita v právu*. Praha: Auditorium 2024, 222 s.

OBSAH

Tato publikace vychází v rámci programu Cooperatio/LAWS.

recenzenti:

Prof. JUDr. PhDr. Jan Wintr Ph.D.

Doc. JUDr. Martin Hapla, Ph.D.

redakce: Petr Bělovský

grafika a sazba: Auditorium

jazyková korektura: Zdeněk Tejkl

tisk: PBtisk

Auditorium

Praha 2024

© Auditorium s.r.o., Jan Tryzna

www.auditorium.cz

ISBN 978-80-87284-98-8

Předmluva	7
Úvod	9
I. VÝVOJ ÚVAH A PRAVIDEL ZPĚTNÉHO PŮSOBNÍ PRÁVA	27
1. Období antiky	27
1.1 Vláda zákona ve starověkém Řecku	28
1.2 Římské právo a jeho retroaktivita	29
2. Vliv římského práva na středověké a novověké koncepte retroaktivity	40
3. Moderní koncepte vymezení retroaktivity	48
II. POJEM RETROAKTIVITY V PRÁVU	55
1. Rozlišení přístupů k vymezení retroaktivity právních pravidel	55
2. Prakticky orientované koncepte retroaktivity	57
2.1 Kontinentální právní prostředí	58
2.2 Angloamerické právní prostředí	64
3. Normativní koncepte retroaktivity	75
3.1 Východiska terminologického rozlišení retroaktivity	77
3.2 Varianty pozitivněprávního vymezení rozlišení retroaktivity	81
3.2.1 Retroaktivita v trestním právu	81
3.2.2 Retroaktivita v dalších právních odvětvích	86
3.2.3 Vymezení retroaktivity práva odvozené ze způsobu tvorby práva	91
4. Klasifikace retroaktivity zákonů	95
4.1 Druhy retroaktivity: retroaktivita pravá a nepravá, retrospektiva	98
4.2 Varianty prvku zpětného působení práva	103
4.2.1 Deontická povaha právních pravidel	111
4.2.2 Prvek regulativnosti právních pravidel	118

5.	Koncepce retroaktivity práva v tuzemské rozhodovací praxi	120
5.1	Význam mezinárodních závazků ČR pro tuzemskou koncepci retroaktivity	120
5.2	Čtyři fáze vývoje judikatury Ústavního soudu k retroaktivitě práva	123
5.2.1	První fáze: položení základů koncepce retroaktivity	125
5.2.2	Druhá fáze: uplatnění rozdílu mezi pravou a nepravou retroaktivitou	139
5.2.3	Třetí fáze: kritéria přípustnosti retroaktivity právní úpravy	142
5.2.4	Čtvrtá fáze: důsledky mlčení zákonodárce k intertemporalitě právní úpravy	147
5.2.5	Shrnutí vývoje judikatury Ústavního soudu k retroaktivitě práva	165
5.3	Zpětná časová působnost práva v judikatuře obecných soudů	169
5.4	Zhodnocení přístupu k retroaktivitě právní úpravy v českém právním prostředí	172
III.	PODOBY PŘÍPUSTNÉ A NEPŘÍPUSTNÉ RETROAKTIVITY PRÁVA	177
1.	Retroaktivní právní předpisy podle formy	180
1.1	Curative (corrective) laws (opravné zákony)	181
1.2	Validation statutes (potvrzující zákony)	186
1.3	Interpretative statutes (interpretativní zákony)	191
1.4	Press release legislation	193
2.	Retroaktivní právní předpisy dle obsahu	197
2.1	Právo vlastnit majetek a jeho deriváty (majetková práva v širším smyslu)	198
2.2	Právo na spravedlivý proces a dělba moci	202
ZÁVĚR		207
Seznam literatury		216

PŘEDMLUVA

Pokud je v nějakém státě na světě aktuální a důležité téma retroaktivity v právu, pak je to právě a zejména Česká republika. Je to dáno tím, že u nás, zřejmě intenzivněji než v jiných státech, trpíme čímisi, co by se dalo označit jako legislativní mánie. Tato mánie se projevuje ve dvou aspektech. Nejprve ve snaze pokud možno co nejrychleji jakýkoliv problém, na který narazí právní praxe, „legislativně ošetřit“, což se děje obvykle narychlo a pod politickým tlakem. V druhém kroku – pokud se ukáže, že přijaté řešení nefunguje, nebo funguje jinak, než si normotvůrce představoval – se přistupuje k další urychlené opravě. Bez nadsázky tak lze konstatovat, že novela stíhá novelu a vyznat se v tom, co platí jako účinný předpis, nabývá zásadní důležitosti.

Otázka, co platí, je tak v ČR velmi palčivá. Očekávalo by se, že význam přechodných ustanovení bude v takové situaci na jednom z předních míst. Ne vždy tomu tak ale bohužel je. Odpověď na otázku, zda má právní úprava působit pouze prospektivně, nebo (také) retroaktivně, a zároveň, kde se nacházejí limity přípustné retroaktivity, je tématem, které přímo volalo po svém monografickém zpracování. K soubornému zpracování problému retroaktivity však naposledy došlo bezmála před 100 lety v monografii, kterou předložil Adolf Procházka.¹

Jakkoliv jsou poznatky Procházkovy monografie důležité a cenné, je třeba vzít na vědomí, že vycházel z odlišné právní situace, které si však současná právní věda a praxe není vždy vědoma. Totiž z § 5 Obecného občanského zákoníku, podle kterého platilo: „Zákony nepůsobí nazpět; nemají tudíž vlivu na jednání, která se zběhla dříve, a na práva dříve nabytá.“ Z toho plynul principiální zákaz, že to, co zákon stanoví, „má být“ do minulosti. Právě zde pak nacházíme kořeny rozlišování retroak-

¹ Procházka, A. Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. Brno: Nakladatelství Barvič a Novotný 1928.